

Nagy-Budapest mai területe 525,5 négyzetkilométer. Ennek 6,2 százaléka, 32,54 négyzetkilométer a X. kerület, közismertebb nevén **Kőbánya**. A főváros mértani középpontja is itt van, a Martinovics tér délnyugati sarkában, a Bolgár és a Gergely utca találkozásánál. A földgömbön kutatva: az északi szélesség 47° 23' 56", a keleti hosszúság 19° 8' 10" meghatározású földrajzi pontján található, az Északi-sarktól 4739 kilométerre, az Egyenlítőtől 5263 kilométerre.

Legrégibb földtani lelete néhány esztendővel ezelőtt, 80—100 millió év után került ismét napvilágra. Korábbi, 15—20 millió éves rétegekben tárolódó köve, vize azonban már legújabb történetéhez vezet: lehetővé tették ugyanis a kőbányászatot, a téglagyártást, a mezőgazdasági munkák lassan iparivá váltak, s újabb és újabb iparágak honosodtak meg. Kőbánya így számottevő ipari körzettel alakult, s napjainkban már a világ minden tájára elküldi a termékeit.

Lakosai? Avarok, tatárok, törökök, németek, magyarok... Kő-

Séta a 100 éves Budapesten

Kőbányai mérleg

a Barátság-park, és a szovjet katonák is nagyon sokat segítenek.

Az Óhegyen húsz hektáros területen olyasmi van születőben, ami akár szimbóluma is lehetne ennek a városrésznek. Jelképe az összefogásnak, az egészséges életre vágyásnak és annak, hogy valami maradandót teremtsenek. Oriási munkába kezdtek. Ezen a területen, ahol kő, szemét, kietlenség uralkodott, most teljes talajcserével, 60 ezer fa és cserje elültetésével oázist létesítenek. A munka két hónap óta folyik, és az ország felszabadulásának 30. évfordulójára fejeződik be. Vasárnaponként két-három ezer ember dolgozik itt. Munkások, diákok, tisztviselők; volt és új kerületi lakosok, szovjet és magyar katonák. Sokan akarnak tenni ezért a kerületért, ezért a barátságért.

Honnan az ötlet, a vállalkozó kedv, a jól kimunkált terv? A tanács elnöke meglepő dolgot mond:

— Ez a terv s még sok egyéb, már megvalósult elképzelés még 1958-ban született, amikor egy társadalmi bizottság kidolgozta a városfejlesztési programot. Nagyon jól látták előre, mert még azt is pontosan tervezték, mennyi lesz a kerület lakossága. A kerületi párttervezletet rendre-sorra a programjába vette ezeket az álmokat, így kezdtünk ehhez a parkhoz is.

Orcai János álmoknak nevezi a másfél évtizeddel ezelőtti programot. Nem jár messze az igazságtól, hiszen a körülmények és a lehetőségek akkor ilyen hosszú távú előretervezésre, különösen részletekben, aligha adtak módot. S íme, mégis szabad és kell merészen álmodni.

Csodaudvar és audiovizió

Lapozunk ugyanennyi évtizeddel visszafelé is, és olvassunk el egy riportrészletet a Friss Újságból:

„Ahol az Óhegy utcai lakótelep szomorú viskói állnak, valaha azok a kőbányák voltak, amelyekkel Budapest X. kerülete oly gazdagon rendelkezett. A beszüntetett kőbányák helyén és részben a kőbányák üregeinek felhasználásával épült ez a nyomor-telep. Az egészségtelen, nedves viskók fele bányáireg, a másik fele a bányafalak meredélyébe van beépítve. Csakhogy túlzás ám itt építkezésről beszélni — tákolásról, hevenyészve összezsáptott viskokról van itt szó mindössze.”

A régi kőbányaiaknak, de talán az idősebb fővárosi lakosoknak is sokat mondanak ezek a nevek: Augusztá-telep, Ceglédi út, Bihar utca, Hős utca, Csodaudvar, Kalapos-ház, Abesszinia. Szükség-lakótelepek és nyomortanyák voltak ezek, tüdővészerek, éhezők, számkivetettek lakóhelyei.

S Kőbánya történetét lapozva, emlékeztető mondatok, tények tolatognak elő. A gümőkör végigkíséri a kerület egész felszabadulás előtti történetét; a harmincas években emiatt minden tíz-

ezer lakosra 40 haláleset jutott. Tizenkét körzeti orvos volt ebben az időben. A csecsemőhalandóság 15 százalék körül mozgott. A bölcsődei férőhelyek száma: 178. A lányok nem járhattak gimnáziumba, mert nem volt számukra ilyen iskola.

Ma a kerület saját újságjában riportot olvasok, amely a László-gimnáziumban készült:

„A gyáróriások, üzemek, az új lakótelep munkásgyermekai tanulnak itt, ebben a rendkívül korszerűen felszerelt iskolában. Dr. Kovács Péter igazgató méltán lehet büszke elért eredményeikre. A gimnázium sajátossága az, hogy az UNESCO — az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi Tudományos és Művelődésügyi Szervezetének — iskolái közé tartozik.

— Fő feladatunk — mondotta Kovács Péter —, hogy az iskolákat hivatalosan hat élő nyelvet szakosított, emelt szintű rendszerben oktassunk.”

Az iskola az üzemektől kapott segítséget ahhoz, hogy létrehozassák az első audiovizuális nyelvlaboratóriumot, amely egymillió forintba került. Viszony-sul nyelvtanítást indítottak a dolgozóknak, s részükre egy óra mindössze hat forint.

Térjünk azonban vissza a tanácselnökkel elkezdett beszélgetéshez. Ott tartottunk, hogy másfél évtizeddel ezelőtt a tervezés egy kissé álmodozást is jelentett.

— Most könnyebb a helyzetünk, mint elődeinknek volt — mondja dr. Orsai János —, hiszen a kezünkben vannak a fővárosnak azok a távlati tervei, a kormányának azok a hosszú távra szóló döntései, amelyek alapján bizottsággal tervezhetünk, mondhatnám: nem az érzésekre, hanem a tényekre alapozva álmodozhatunk.

A program egy mondatba belefér

Ezek a programok, döntések valóban felölelik a főváros, s benne a X. kerület gondjait, jövőjét. Lakásépítési terv, közlekedési távlati program, szanálási ütemterv, egyes gyárak kitépítési menetrendje — mennyire más gondok ezek, mint csak a néhány évvel, évtizeddel ezelőtiek.

— A programot tulajdonképpen egy mondatban is meg tudjuk fogalmazni: minden lakos örüljön Kőbányának, érezze jól magát itt.

Mi történt ennek érdekében a legutóbbi egy-két évben? A válszadashoz fellapozzuk azt a kiadványt, amely a jelölő gyűlések beszámolóihhoz adott segítséget. Olyan összefoglaló leltár ez, amelyben néhány oldalon egy városrésznyi táj minden gazdagodása és minden javaslata benne van. Ne riadjunk meg a száraz számoktól és a szüksézáví tényektől — inkább töprengjünk el felettük.

Két esztendő alatt mintegy 65 millió forintot fordítottak intézmények — óvodák, iskolák, napközi tábortok, művelődési otthonok — létesítésére, korszerűsítésére, bővítésére.

A városközpont új lakótelepeinek benépesülésével egyre sürgetőbbé vált az óvodák számának gyors növelése. Két esztendő alatt 450 új helyet sikerült biztosítani; egy-egy 50—60 ezer forintba került. A gyermekintézmények 20—25 milliós összeget igényeltek. Jelenleg a kerületben 2541 gyermeket tudnak elhelyezni a tanácsi, illetve üzemi óvodákban. Így tavaly csupán 255 kérelmet kellett elutasítani, az előző évi hatszáz-zal szemben.

Mivel nagyon sok az olyan család, ahol mindkét szülő dolgozik, hét általános iskolában, 13 évfolyamánál iskolatthonos osztályokat szerveztek. A berendezésre, a kellemesebb környezet megteremtésére, valamint a napközi otthonok fejlesztésére több mint másfél millió forintot költöttek. Ennek a duplájába került az a tanuszoda, amelyet tavaly szeptemberben adtak át; így ebben a kerületben valósult meg először, hogy minden 10 éves korú tanuló úszásoktatásban részesül.

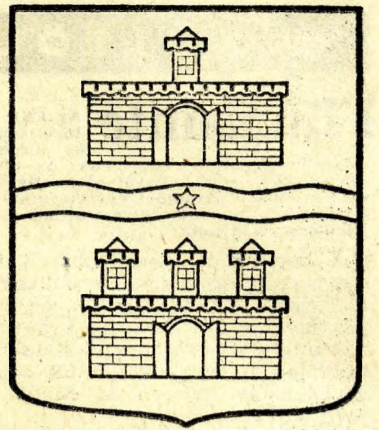
Eltűnnek a szükség-lakótelepek

A Pataki István Művelődési Házban évente 250—280 ezer kerületi lakos fordul meg. Nagyon kedveltek a műszaki szakköri foglalkozások, évente 7—8 ezren látogatják. Az Ifjúsági Parkban nyaranta 75—80 zenés-táncos rendezvényt tartanak. Két év alatt az üzemi KISZ-szervezetek 17 ifjúsági klubot alakítottak. Az úttörőház korszerűsítésére kétfélmillió forintot költöttek.

Az egészségügy és a szociálpolitika terén is szembetűnőek a fejlődés tényei. A több mint másfél ezer egészségügyi dolgozó a kórházban, szakrendelőben, a 33 körzeti, 56 üzemi és számos gyermekorvosi rendelőben látja el a lakosságot. A megelőző szűrő-, illetve laboratóriumi vizsgálatot 790 ezer esetben végezték el. Csökkent a táppénzes betegek száma, aminek eredményeként 2,7 millió forintot lehetett az egészségügy más területén felhasználni.

A lakáshelyzet — hasonlóan Budapest többi kerületéhez — nehéz. Jelenleg 4800 jogos lakáskérelem van a tanácsnál. Mégis, mit mondanak a tények?

A negyedik ötéves terv időszakában összesen 1540 új lakás készült el, fővárosi beruházással. Befejeződött a városközpont első ütemének építése, egy 103 lakásos épület. Befejeződött a Mádi utcai lakótelep építése, 302 lakással. Az Új-hegyre tervezett ötezer lakásos telep építése jövőre kezdődik. A városközpontban

megkezdődött a szanálás, ez 443 lakást érint. Megszűnt a Ceglédi úti szükség-lakótelep egy része, s ezzel a közeli jövőben Kőbánya végleg letörölheti a „szükség-lakótelepek kerülete” jelzőt neve elől.

De akik még ma is nehéz körülmények között laknak, már ők is más emberek. A Ceglédi út 5—7 alatt lakó család két évtizedes mérlege: felnőtt az öt gyerek, belőlük egy tanárnő, egy állatorvos, két tanácsi tisztviselő és egy mozdonyvezető lett. Az apa 42 évesen kezdte el a közgazdasági egyetemet, el is végezte. A *Mérnyi-családtól* s a többiekől még messze esik a Harmat utcai új lakótelep lakásvizonyainak lehetősége, de az ottani ABC-áruház havi kétfélmillió forgalmában, a kerület ezernyi megváltozott lehetőségében már ők is részesülhetnek.

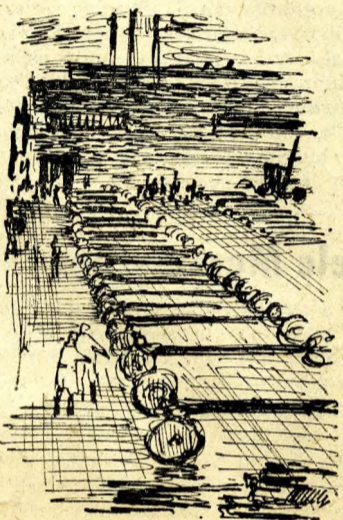
Mindenki egy irányba halad

— Természetesen minden lépés újabb igényeket, feladatokat hoz magával — mondja a tanácselnök. — Rengeteg a tennivaló, ezért egy pillanatilag sem táplálhatunk valamiféle cselekvést gátló elégedettséget. Azt azonban határozottan valljuk, hogy újra és újra beszélni kell mindarról, büszkélkedni kell mindazzal, amit elér-tünk, mert ez adhat kiegészül-lyozott, reális törekvéseket a holnapra. Örülünk, hogy jobb nálunk a levegő, mint a főváros nagy részében, de van még levegőt szennyező gyár. Pillanatok alatt bejuthatunk a belvárosba, de a kerületben belüli közlekedés még nehézkes, sok bosszúságot okoz. A meglévő lakóházaink harminc százalékát nem lehet felújítani, de a megszüntetettek helyére — mivel ipari körzet vagyunk — nem építhetünk újakat. Ezért sok tősgyökeres kőbányai kerül el más tájakra, a főváros más részeibe, sokszor a legáldozatkészebb lokálpatrióták. Minden pozitívumban rejlik tehát ellentmondás, de ezzel mindenki-nek számolni kell. Azt viszont nyugodtan mondhatom, hogy ebben a kerületben minden társadalmi erő egy irányba húz, s ebből csak jó jöhet ki.

A tanácsház ablakából a térre látni. Süt a nap, az emberek százai sietnek mindennapi dolguk után, a fák rügyeiket bontogatják. A névadó, Pataki István kivégzése előtti búcsúlevelének egy sorát jegyzem fel: „Most is azt mondom, érdemes volt... Kis-húgom, gondolj arra, volt egy bátyád, aki téged nagyon szeretett, és aki meghalt egy eszméért, mert érdemes volt érte meghal-ni...” S a gondolatok már a mában folytatható: amiért érde-mes élni, dolgozni.

Nem tudom, hogy ma, a választások miatt mennyien lesznek az Óhegyen, hogy dolgozzanak a Barátság-parkért. De abban bizonyos vagyok, hogy ismét sokan kimennek azok közül, akik már ültettek el fát, hogy megnézzék, életre kel-e, erősödik-e. Ebben a kerületben, Kőbányán sokan akarnak itt fát ültetni, s figyelni növekedését. De még többen vannak olyanok, akik már eddig is maradandót alkottak, s jogos büszkeséggel szemlélhetik, élvezhetik azt.

KOVÁCS A. GYÖRGY

(Vincze Lajos rajzai)

fejtők, szőlősgazdák és napszám-osok... Gyalogosok, szekerek, lovasúton járók... mint ahogy a földtani rétegek rakódnak egymásra, úgy sorakoznak, követik egymást Kőbányán korok és nemzedékek. Kőértől a főváros X. kerületéig több mint 600 évet tart nyilván a hely történelme. A legfrissebb adatok: mintegy 30 ezer ember lakik, de százezer dolgozik a kerületben. Különlegesség, hogy Kőbányán mindig több volt a férfi, mint a nő.

Am ne terheljük tovább az olvasót földrajzi és történelmi adatokkal. (Amit különben könnyen tehetünk, hiszen csak egy könyvet kellett fellapoznunk. Címe: Kőbánya története, szerzője dr. Szalai György. Az adatok összegyűjtésében közreműködött a Hazafias Népfront X. kerületi bizottságának helytörténeti akció-bizottsága. Felelős kiadó a kerületi tanács elnöke.)

Hogyan helyezhetjük azonban el ezt a kerületet a mában? Mit mondhatunk el róla olyasmit, ami fontos, jellemző, kifejező és előre-mutató? Ehhez segítségre van szükség, idegenvezetőt kell keresni.

Választásunk ez egyszer eltér a megszokottól. Nem járjuk végig a kerület utcáit, tereit, nem keressük fel a gyárakat, nem gyűjtünk véleményeket azokról, akik kiköltöznek a régi házból, s nem jegyezzük azok szavait, akik elfoglalják az új fészket. Ehelyett azzal próbálkozunk, hogy néhány közérdekű kérdésre összpontosít-suk figyelmünket.

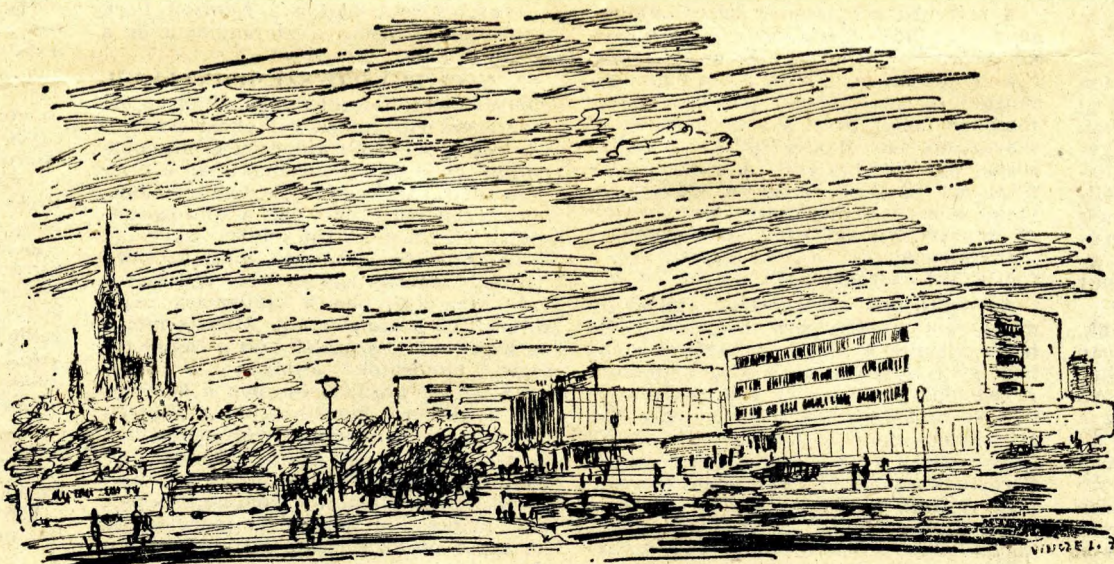
Vasárnapok a leendő parkban

A tanácselnök, dr. Orsai János szobájában cseng a telefon. Beszélgetésünk közben nem először; mozgalmas a hét a tanácstagi választások előtt.

Most azonban másról van szó: — Igen, vasárnap is lesz munka. Hoznak lövészárkásó gépet is? Nagyon jó, Konyiscsev elv-társ.

Csodálkozásomra mosolyogva magyaráz:

— Nem kell meglepődni. Épül

X. kerület, Pataki István tér